

*Бојан Теофиловић**

ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ КАО ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ ЗЕМЉАМА У ТРАНЗИЦИЈИ

Сажетак

Последњих година дошло је до повећања проблема везаних за унутрашњу и међународну безбедност. Повећан број „старих” и појава нових безбедносних проблема, пре свега, у земљама које се налазе у транзиционом или посттранзиционом процесу у великој мери су последица структурне кризе у савременом друштву (свету), као и нових међународних околности и односа у којима долази до драстичног пораста организованог криминалитета. Нови облици угрожавања безбедности представљају претњу глобалној безбедности тако што својим постојањем и негативним деловањем угрожавају безбедност друштва у целини, а такође омогућавају другим угрожавајућим облицима да настану, трају и да се у будућности развијају још опаснији облици угрожавања безбедности како на националном, тако и на међународном нивоу.

Кључне речи: организовани криминалитет, претња, безбедност, транзиција, сузбијање,

У савременим међународним односима доминантну претњу безбедности представљају организовани криминалитет, тероризам, системска корупција, али и етнички, унутрашњи конфликти. Са аспекта безбедности и друштвене опасности на националном и међународном плану посебно је значајан организовани криминал. Захваљујући многим променама у економским и политичким сфе-

* Дипломирани политиколог - специјалиста из области политичке теорије и методологије политичких наука

рама на унутрашњем и међународном плану, организовани криминалитет се све више интернационализује и поприма облике транснационалног организованог криминалитета. Транснационални организовани криминалитет настоји не само да искористи повољне услове за свој опстанак, већ и за проширење своје криминалне делатности, и то не само просторно већ и својим инфилтрирањем у нове друштвене сфере.

Остваривањем одређених позиција и јачањем утицаја у економским и политичким структурама, организовани криминалитет постаје значајна претња безбедности како у националним, тако и у међународним размерама, којом приликом угрожава економске, политичке, правне, културне, моралне и све друге значајне вредности једног друштва. Овај вид криминалитета се испољава у области привредне и ванпривредне делатности у домену општег криминалитета, као и у свим другим областима друштвеног живота у којима се криминалном делатношћу може остварити знатна финансијска добит што је и основни циљ криминалног удруживања.

Организовани криминалитет постоји и у земљама у транзицији као и у онима које су у посттранзиционом периоду. У земљама у транзицији организовани криминалитет делује као транснационални, доживљавао је извесне трансформације које су биле адекватне друштвеним променама земље која је пролазила процес транзиције. Захваљујући криминалној делатности организовани криминалитет је добијао нове форме и заузимао јаке позиције и стицао велику финансијску моћ и висок друштвени статус. Настојећи да задржи заузете позиције организовани криминалитет је наставио да делује и у земљама које су прошле процес транзиције, прилагођавајући своју делатност новонасталим друштвеним односима.

ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛИТЕТ - ПРЕТЊА БЕЗБЕДНОСТИ У ЗЕМЉАМА У ТРАНЗИЦИЈИ

Доминантна претња безбедности¹⁾ у савременим међународним односима је криза такозване “неконвенционалне” односно меке безбедности, а њени најкарактеристичнији примери су органи-

1) Безбедност у најширем политичко-правном смислу обухвата мере и активности чувања и заштите од угрожавања независности и интегритета једне земље (државе, нације) и унутрашњег уставног и правног поретка. У првом случају се говори о спољној, а у другом о унутрашњој безбедности: *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 79.

зовани криминал, тероризам, системска корупција али и етнички, унутрашњи конфликти.

Криминал као негативна и специфична друштвена појава представља унутрашњи неоружани облик угрожавања безбедности. Међутим, организовани криминал као један од његових најопаснијих видова све више добија међународни карактер и као такав утиче на стабилност и безбедност државе споља. Организовани криминалитет који може имати различите облике испољавања како на унутрашњем, тако и на међународном плану директно или индиректно угрожава вредности друштва, државе и самог појединца. Као такав, организовани криминалитет (пре свега транснационални) представља савремени безбедносни изазов, ризик и претњу и зато је идентификован у стратегијама националне безбедности многих земаља.²⁾ За многе ауторе организовани криминалитет представља озбиљну опасност и претњу за функционисање правне државе и за развој демократије у међународним размерама³⁾ односно представља претњу међународном миру и стабилности.⁴⁾

Организовани криминалитет није нова појава која је непозната субјектима безбедности али нови савремени облици организованог криминалитета су много сложенији и обухватају шире географске оквири. За разлику од старих облика чији је репрезент мафија, ови нови данашњи видови су многобројнији:

- Организовани економски криминалитет типа криминалитет "белог оковратника";
- Организовани економски корпорацијски (организацијски) криминалитет;
- Организовани криминалитет злоупотребе власти;
- Организовани војни криминалитет;
- Организовани нарко-криминалитет;
- Организовани криминалитет у вези оружја и муниције;
- Организовани криминалитет у вези накита и скупоцености;

2) Ковач М., *Стратејска и доктринарна документа националне безбедности - теоријске основе*, Свет књиге, Београд, 2003, стр.131.

3) Ангелески М., „Во борбата против организираниот Криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап“, *Годишник на факултетот на безбедност*, Скопје 2002, стр. 95.

4) Zalisko N., „Russian organized crime: The foundation for trafficking“, *Police*, Bobit Publishing Company, Redondo Beach 2000, p. 19.

- Организовани криминалитет у вези културно-историјских добара;
- Организовани криминалитет са радиоактивним материјалима;
- Организовани криминалитет у вези фалсификовања новца и хартија од вредности;
- Организована недозвољена трговина аутомобилима ("ауто мафија");
- Организована проституција и трговина белим робљем;
- Организовани криминалитет у вези изнуда (рекет);
- Организовани криминалитет у вези трговине људима;
- Организовани криминалитет у вези игара на срећу, итд.⁵⁾

Многи од ових облика организованог криминалитета су често повезани односно у међусобној су директној или индиректној узрочно-последичној вези. На пример: приликом кријумчарења украдених аутомобила у њима се, такође, кријумчари и оружје, дрога, нуклеарне материје који се продају на истом или на другом тржишту. Илегално стеченим профитом се најчешће финансирају терористичке организације и трговина "белим робљем", а умешани су и представници страних војски или разних хуманитарних организација.⁶⁾ Често се међутим дешава да обавештајне службе страних земаља користе међународне криминалне организације (које потичу из њихових земаља али функционишу на простору других) за своје обавештајне послове или за извршење "прљавих послова".⁷⁾

Организовани криминалитет у овим случајевима је повезан и са еколошким и политичким криминалитетом. Његов крајњи циљ јесте стицање профита кроз постојање и деловање организованих криминалних група. Из овога проистиче да је организовани кри-

5) Ангелески М.: „Во борбата против организираниот Криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап“, *Годишник на факултетот на безбедност*, Скопје 2002, стр. 101.

6) Арнаудовски., „Меѓусловност и меѓузависност на тероризмот и организираниот криминалитет“, *Годишник на Факултетот на безбедност*, Скопје, 2002, стр. 92.

7) Распон тих активности је различит, креће се од прикупљања обавештајних података до илегалних и легалних улазака или излазака из земље припадника обавештајних служби, обезбеђења фалсификованих докумената, коришћења веза и обавештајних позиција из структура државне администрације који су чланови или су у вези са криминалном организацијом, до набавке и достављања оружја до спровођења субверзивних активности попут атентата, саботажа, диверзија.

минал неидеолошког карактера и искључује деловање било каквог политичког или националистичког, идеолошког деловања⁸⁾, а такође искључује могућност поистовећивања са неким облицима политичког криминала, попут тероризма.⁹⁾

Међутим, на другој страни организовани криминалитет ипак покушава да се инфилтрира у политички систем земље, а то је могуће постићи на више начина:

- финансирањем политичке и предизборне кампање својих кандидата и корупцијом гласачког тела на изборима или
- исто то само са кандидатима који нису из криминалног окружења али уз помоћ корупције или застрашивањем активних политичких фактора.

Заправо криминалне групе теже да своју економску моћ трансформишу у политичку са циљем да свој политички положај искористе за увећање своје економске моћи. У том случају носиоци организованог криминала би се адекватним политичким одлукама заштитили приликом вршења својих криминалних делатности. Најопаснији облик инфилтрирања организованог криминалитета у политичке структуре је онај у коме долази до криминализације појединих чланова, а неретко и већине чланова владе једне земље. Тако донете политичке одлуке од стране државног врха чији је циљ омогућавање делатности организованих криминалних група су у ствари "квазилегалне" и имуне су на санкције унутрашњег права, и овде се заправо ради о "државном организованом криминалу". Посебна опасност је ако се овакве организоване криминалне групе инфилтрирају у структуре међународних организација.

Организовани криминал се често инфилтрира у невладине организације. Ове организације на разне начине утичу на политичке

8) Шкулић. М., *Организовани криминалитет*, Досије, Београд, 2003, стр. 39-58.

9) У домену политичког криминалитета, организовани криминалитет се испољава у виду организованог међународног тероризма. Специфичност овог типа тероризма је да терористичка организација ужива финансијску, материјалну и сваку другу помоћ једне државе и њених органа ради извршања терористичких аката на територији једне или више држава чиме се испољава елемент иностраности. Тероризам се релативно често дефинише као вид организованог криминалитета, с обзиром да савремени тероризам представља деловање добро организованих терористичких организација. Већина класичних дефиниција организованог криминалитета сматра да је за организоване криминалне групе карактеристично да су оне изричито неидеолошког карактера, односно да је њихов једини мотив деловање – стицање профита, а не остваривање идеолошких, националних или других циљева за чије се остварење залажу терористи, односно терористичке организације.

Алексић Ж., Шкулић М., *Криминалистика*, Досије, Београд, 2002, стр. 380-385.

одлуке земље у којој делују и то кроз наводну борбу за заштиту права одређених интересних група. За своје залагање и свој рад оне добијају и извесне своте новца од својих влада као и од земље (земаља) домаћина. Наравно при томе су могуће и разне злоупотребе финансијских средстава невладиних организација везаних за илегалне, али и легалне послове организованог криминалитета.

У данашње време дошло је и до појаве нових, али и оживљавања неких старих облика организованог криминалитета. Међу новије облике криминалитета, спада и кријумчарење црвене живе, нуклеарног материјала или нуклеарног отпада или генетски материјал.

Тежња организованог криминалитета за што већим профитом довела је до неких искорењених и превазиђених облика угрожавања безбедности. Тако је на пример, кријумчарење оружја и наркотика сада превише опасан посао, кријумчарење аутомобила мање уносан, а више ризичан посао. Зато је данас трговина људским бићима доста уносан посао, а опет мање ризичан од претходно наведених видова организованог криминалитета. Данашње модерно робље се може експлоатисати на више начина:

- најпре радно, обављањем физичких послова уз никакву или бар минималну накнаду.
- сексуално: организовањем проституције, порно индустрије и секс туризма.
- трговином људским органима и ткивима - јер је то изузетно тражена и скупа "роба".
- злоупотребом деце: брачни парови без деце много плаћају за илегално усвајање, сексуална експлоатација деце (педофилија) је уноснији посао од класичне проституције, такође и дечја порнографија доноси већи профит од класичне порнографије, а просјачењем деца остварују велике приходе.
- у крајњем случају модерно робље се може увек продати трећим лицима ради даље експлоатације.

Код оваквих појавних облика организованог криминалитета посебно је забрињавајуће то што често долази до комбиновања више облика експлоатације жртве. Тако се на пример, илегално усвојено дете користи и за дечју порнографију, експлоатише кроз педофилију и користи за просјачење. Жртве оваквих видова крими-

налитета се најчешће третирају као извршиоци криминалних радњи што је свакако још један безбедносни проблем. У случају да је страном држављанки на територији треће земље одузет пасош и да је она приморана да се бави проституцијом, када од стране државних органа дође до откривања њеног боравка и њених активности, њој се не пружа никаква помоћ већ је третирана као преступник закона због илегалног боравка у земљи и бављења проституцијом. Један од већих безбедносних проблема је тај што криминалне организације преко канала за илегални улазак у земљу омогућују масовне илегалне имиграције, а ово је посебно значајно ако се има у виду и чињеница да имигранти са собом носе и свој криминалитет.

Свако лице без обзира на пол, националну или верску припадност може бити жртва трговине људима, али најчешће су угрожене жене и деца. Најчешће жртве су девојке и жене између 25 и 34 године које потичу из сиромашних региона и држава, неретко из разорених породица и бракова, али се често може наћи и велики број особа од 12 до 18 година.

Трговина женама иако је у последње време дошла до изражаја, није појава новијег датума. Њени зачеци датирају још из времена Римске империје, а такође је била присутна и у средњем веку након колонизације. Проституција се развијала паралелно са развојем друштва, тако да су већ крајем XIX века постојали организовани облици деловања у трговини женама. Ова трговина је временом добијала нове форме тако да данас трговина женама представља једну од значајних делатности транснационалног организованог криминала. У земљама Централне и Источне Европе (укључујући и нашу земљу) током последње деценије XX века, уочено је велико повећање овог тешког облика криминалитета. Србија се ту углавном јавља као земља транзита, земља порекла жртава али и земља њихове привремене дестинације. Када је у питању трговина женама ради сексуалне експлоатације посебна пажња се посвећује самом начину намамњивања жртава, њиховом транспорту, односно транспорту у земље дестинације, као и различитим облицима виктимизације којој су изложене. Најчешћи начин намамљивања је понуда илегалног посла у иностранству (жртве очекују да раде као конобарице, фризерке, играчице, манекенке), киднаповање, разни туристички аранжмани, продаја коју обавља породица или регрутовање за рад у домаћој проституцији. Као намамљивачи најчешће се јављају познаници или агенције за тражење послова у иностран-

ству, док се ређе јављају пријатељи, младићи, супружници или родитељи. Када стигну на место одредишта жртвама се одузима пасош и постају предмет сексуалног злостављања самих посредника, затим следи малтретирање док не прихвате проституцију као занат. Ради лакше контроле, проституција је често праћена употребом дроге и праксом да се такве жене задужују, а како не могу да врате новац оне све више постају зависне од поверилаца и једини начин им је бављење проституцијом која трговцима женама доноси велики профит. Могући су, међутим, и други начини који доводе до трговине женама, односно њиховог укључивања у проституцију. То су обезбеђивање дозвола за боравак, омогућавање животних и радних услова и пружање разних видова помоћи женама које су приведене током рације и којима прети депортовање.

Трговина женама ради сексуалне експлоатације представља озбиљан социјални проблем, а карактеришу је велика распрострањеност, изузетна покретљивост и велика друштвена опасност.

Трговина децом најчешће се односи на децу проституцију и порнографију, али су чести и облици трговине децом ради њиховог бављења просјачењем, приморавање да обављају одређене послове или врше одређена кривична дела, најчешће она којима се прибавља противправна имовинска корист. Криминалне организације баве се и илегалном продајом беба брачним паровима без деце и ту се углавном јављају два начина извршења:

- када су сами родитељи сагласни да продају своју бебу уз одговарајућу новчану накнаду.
- други тежи облик је када се бебе краду, проглашавају за умрле, а потом продају заинтересованим лицима.

Присутна је и појава да жене које су пред порођајем одлазе у иностранство да би се тамо породиле и продале новорођенче. Ова криминална делатност се одвија посредством криминалне организације уз сагласност оба родитеља или само мајке уз одговарајућу зараду. Као један од разлога за повећање трговине децом са циљем њихове сексуалне експлоатације наводи се тзв. секси туризам, а отежавајућа околност је што овај вид експлоатације деце често прати и уживање дроге, као један од начина да се лакше поднесе и преброди почетна фаза ове криминалне делатности. Сексуална експлоатација оставља велике трауме на дете, изражене психичке проблеме и физичке последице.

У новије време све више је присутна илегална *трговина људским органима*, ради њихове трансплантације, у којој се остварује велика финансијска добит. Илегална продаја људских органа све више поприма размере организованог криминалитета и то пре свега транснационалног. Људски органи се организованим каналима транспортују до одредишног места, односно до корисника који плаћа велику суму новца за ту услугу. Организоване криминалне групе прате легално и илегално тржиште, посебно потражњу за људским органима, затим проверавају од ког слоја људи потражња долази и колика је надокнада за ту услугу. Уколико је надокнада за трговину – добра, криминална организација укључује своје организоване канале да пронађу тражени људски орган и да га допреме до корисника. Познати случајеви из света, показују да богати људи, често не бирају средства да дођу до за њих потребних људских органа, којих на легалном тржишту нема. Наравно такву ситуацију вешто користе криминалне организације и остварују добар профит. Трговина људским органима се највише развија у оним земљама које имају развијен приватан болнички сектор и где је контрола државе мала. Често саме криминалне организације финансирају отварање таквих болница, а за набавку тражених органа служе се и убиствима или преварама миграната који често завршавају као донатори органа.

Земље које излазе из периода вишедеценијског једнопартијског система и које се налазе у транзиционом процесу имају велике тешкоће да створе професионалне јавне службе уместо наслеђених послушничких. То, пре свега, подразумева заштиту јавних службеника¹⁰⁾ од политичких промена, јер ако службеник зна да ће бити смењен заједно са владајућом политичком структуром, он ће настојати да се што више обогати за време док је на том положају. Реформа јавног сектора треба да обухвати и повећање плата јавних службеника (јер уколико су плате мале, службеници ће бити врло

10) Да би могли да раде своје послове, јавни службеници морају имати овлашћења за доношење одлука. Одлуке морају бити у складу са јавним интересом, који је дефинисан законима, правилима и упуштима за спровођење политике. Међутим, не може се свака ситуација предвидети унапред, тако да службеници морају да имају у одређеној мери и слободу да одлуче на који начин ће поступити. Дилема у вези са дискрецијом лежи у томе што правила морају бити флексибилна, али се с друге стране том флексибилношћу отварају врата арбитарном одлучивању и административној корупцији. Умеће добре администрације је да се избегне руковођење са врха о свакој ситуацији, а да при том дискреција не пређе потребне границе.

Карклинс, Р., *Систем ме је натерао*, ОЕБС Мисија у Србији, Београд, 2005, стр. 121.

склони корупцији), запошљавање нових квалификованих људи наместо старих и реформу јавних програма.

Свакако највећа претња постоји ако су запослени у судству и полицији склони подмићивању и злоупотреби службених овлашћења. Када су судије склоне подмићивању, постоји опасност по читав правни поредак, јер судије су често ти који се старају да у држави владају закони. Међутим, ако имамо корумпираног судију, правда је далеко. У судском процесу боље пролази онај који више плати, јер такав судија тумачи закон како налаже моћ новца, затим под притиском отказа, унапређења или неке друге услуге. Том приликом веома често се поступа по налогу тзв. “телефонског права”, јер судије су постављене по партијској линији, не суде по закону, већ по максими „не треба се држати закона ко' пијан плота”, односно по налогу својих политичких ментора.

С друге стране, ако је полиција корумпирана слобода и живот нису заштићени, јер лица се могу притварати или ослобађати по вољи политичких моћника. При томе се дешава да полиција штити криминалца, а не грађанина, односно на слободу се без правног основа пуштају вишеструки криминалци.

Међутим, када је у питању политичка сфера, веома погодно тло за корупцију јесу политичке партије и њени лидери, нарочито у време предизборних активности. Наиме, током изборне кампање партијама су потребна велика финансијска средства, па многи пословни људи, односно “бизнисмени” користе ову ситуацију и под видом легалних донација врше поткупљивање политичара, који када дођу на власт имају обавезу да „захвале”.

У ситуацијама када судство и јавна безбедност постану корумпирани, држава се налази само корак пред оним што се назива *заробљена држава или украдена држава*,¹¹⁾ тј. стањем у којем су не само поједине службе и агенције, већ и сам врх власти, дакле комплетна држава у раљама корупције. Према томе, последица учешћа политичких првака у корупцији је настанак феномена „*заробљене државе*”, под којим се подразумева противзаконито плаћање појединаца из власти како би се остварио утицај на израду и усвајање закона, прописа и одлука државних органа. За разлику од овог термина, стручњаци Светске банке као синоним за високо корумпи-

11) Када аналитичари говоре о “*заробљеној држави*” или о “*украденој држави*”, оба термина се односе на институционално заробљавање и скривену приватизацију јавних институција.

ране државе користе назив „заробљено друштво”. Овакав модел „друштвеног уређења” карактерише монопол финансијских олигархија „из сенке”, које имају директну контролу над политичким партијама, војском, полицијом и другим безбедносним службама, својим посланицима у парламенту. При томе, **тзв. олигарси** (спој новца и моћи дао им је овај назив) манипулишу проценом стварања политике и стварају правила која ће помоћи да се игра по њиховом и тако да они буду у значајној предности. Тако стичу моћ да доносе законе и уредбе у своју и корист својих монопола, утичу на судске одлуке и „у рукавицама” или „подземним средствима” организовано пљачкају националне ресурсе. Помоћу корупције криминалци стичу углед, моћ и увећавају свој профит тежећи крајњем циљу, односно преузимању и контроли целокупног финансијског и привредног система. У таквој ситуацији држава нема „проблема” са криминалом, јер криминалне организације поседују и контролишу државу.

„Заробљена држава” је системска, структурна или ендемска (како се све назива) корупција великог обима у којој се успоставља скривени политички режим супротан сврси коју имају државне институције по уставу. Овакво заробљавање могу да изврше приватне фирме, уске интересне групе, али и политички лидери. При томе може се уочити разлика према врстама институција које се заробљавају (законодавна, извршна, судска и регулаторне агенције). Уз заробљавање државе долазе и други корупционашки поступци, као на пример, одлука органа гоњења и правосуђа да ли да се покрене истрага о неком сумњивом чину. Политички олигарси су, такође, уплетени у непрописно финансирање политичких партија, куповину медија¹²⁾ и планове чији је циљ уклањање политичких противника. У посебно екстремним случајевима заробљавање државе подразумева де факто преузимање јавних институција не само зарад пословних интереса, већ ради вршења очигледних кривичних дела. У оваквим случајевима мреже криминалаца плански продиру

12) С обзиром да су медији главни извор информација јавности о корупцији, многи новинари који су тачно извештавали о овом друштвеном злу налазили су се због тога пред озбиљним изазовима, а неколико њих је и животом платило свој рад. Тако је у Украјини, у периоду од 1995. до 2001. године, убијено 11 новинара, међу којима је најчувенији био Игор Александров, водитељ телевизијског програма на којем су приказивани истраживачки извештаји о корумпираности Владе и организованом криминалитету. Други новинари су постали жртве насиља, неоснованих тужби и претњи упућених њима или члановима њихових породица.

Исто, стр. 57.

у органе извршне власти, најчешће у министарства која се баве финансијама и економским питањима.

Контекст у којем је самобогатење службеника било системско постојао је у комунистичкој ери, када је држава поседовала готово све: непокретност и фирме, јавна предузећа и инфраструктуру, земљу и природне ресурсе. Транзиција из таквог система и тржишни систем довели су до приватизације велике количине имовине, што је омогућило да се они који су за приватизацију били надлежни и лично обогате. На тај начин је власништво променила и имовина многих државних и друштвених институција, као на пример спортска и културна друштва, универзитети и слично, које су морале да прођу кроз транзицију како би постале праве организације грађанског друштва. Ове радикалне промене које су се догодиле у бившим комунистичким земљама створиле су јединствен контекст, који укључује искушења приликом приватизације државне и друштвене имовине (комунистичке државе су поседовале готово све) и изазове изградње новог законског и судског система. Изузетно широка приватизација ове имовине довела је до појаве профитера транзиције, политичких олигарса и стварања картела владајућих елита. При томе, већина посткомунистичких режима је успела да успостави демократске структуре, укључујући и многе законе и друге прописе који су осмишљени да би се ограничила корупција, али они ретко функционишу у пракси услед мањка капацитета за њихово спровођење и мањка политичке воље.¹³⁾

Када су у питању новонастале независне балканске државе, као и постсоцијалистичке државе из централне и источне Европе,¹⁴⁾ већина њих се налази у канђама организованог криминалитета и корупције који се све више манифестује као разорни по ове државе - које су у транзиционом процесу и са још увек slabим демократским институцијама. При томе корупција не опстаје само због заједничких интереса појединаца који су у њу укључени, већ и због њиховог међусобног уцењивања, односно многи моћни политичари поседују компромитајући материјал о својим "конкурентима", који практично одржава прикривање. Компромитијући материјал најчешће користе корумпирани појединци и њихове мреже

13) Исто, стр. 11, 17, 25, 32-34.

14) У савременом политичком дискурсу те земље се називају *"пропалим државама"*. Њих карактеришу процеси који су све више дисконтинуални – који не могу да се одрже у средњорочном периоду, постају догађаји, и манифестују се као прекиди континуитета, цепање друштвеног ткива или као избијање безбедносних криза.

како би се заштитили од ривала. Јер, када чланови групе имају са знања о кривици других делује као средство одвраћања и средство за очување постојећег стања. По њиховом схватању постоји само једно средство којим се може одговорити на компромитујући материјал, а то је новији и моћнији материјал који компромитује оне који вас нападају. Често су и лидери држава намерно охрабривали корупцију како би обезбедили довољну количину компромитујућег материјала (компромат) који би могли користити ради уцењивања политичара када затреба. Међутим, гледано аналитички, ово је и очекивано, с обзиром да је у овим друштвима политика схваћена као најрентабилнији бизнис који омогућује богаћење преко ноћи и безброј привилегија, а искључује било какву одговорност. Тако да оно што још нису успеле да остваре земље из овог региона, успело је криминалцима, јер су успоставили мултиетичност својих мрежа и релативизацију државних граница.¹⁵⁾

* * *

У савременим међународним односима организовани криминал представља једну од доминантних претњи безбедности, поред тероризма, системске корупције и етничких, унутрашњих конфликта. Криминал као негативна и специфична друштвена појава представља заправо унутрашњи неоружани облик угрожавања безбедности. Међутим, управо организовани криминалитет као један од његових најопаснијих видова све више добија међународни карактер и као такав утиче на стабилност и безбедност државе споља. Организовани криминалитет угрожава економске, политичке, правне, културне и све друге значајне вредности једног друштва, државе и самог појединца. Као такав, организовани криминал представља савремени безбедносни изазов, ризик и претњу за функционисање правне државе и развој демократије у међународним размерама, односно представља претњу међународном миру и стабилности.

Организовани криминалитет постоји и у земљама које су у транзицији као и у онима које су у постранзиционом периоду. Узроци организованог криминалитета у земљама у транзицији су

15) Од деведесетих година XX века, у овом делу Европе "усталила" се изрека да *"Све државе имају криминалце, а само на Балкану криминалци имају своју државу"* и *"Балканом влада мултиетничка мафија којој секундирају националистичке политичке елите"*.

радикалне промене економског и политичког система које настају након смене централистичког система и увођења демократије и промена у тржишној економији, и доводе до низа проблема и противречности који делују као криминогени фактори. У транзиционим земљама, организовани криминалитет делује као транснационални, и доживљавао је извесне трансформације које су биле адекватне друштвеним променама земље која је пролазила процес транзиције. Захваљујући својој криминалној делатности организовани криминал је заузимао јаке позиције, висок друштвени статус и стицао велику финансијску моћ. Тежећи да задржи већ стечене позиције, организовани криминалитет је наставио да делује и у земљама које су прошле процес транзиције, прилагађајући своје делатности новонасталим друштвеним условима.

У различитим земљама, организовани криминалитет се не испољава у истим облицима и са истим интензитетом, већ су они адекватни постојећим друштвеним односима. Зато у конкретној држави треба трагати за оним облицима који су проузроковани постојећим условима. Неки од фактора који су довели до настанка организованог криминалитета су престали да постоје, неки делују у блажем интензитету а неки су и даље изражени. У сваком случају, не треба очекивати да ће престанком одређених фактора нестати и одговарајући облици организованог криминалитета. Последице негативног дејства ових фактора осећају се и након њиховог престанка. Облици организоване криминалне делатности нису увек уочљиви и препознатљиви, што свакако отежава благовремено предузимање ефикасних мера на њиховом сузбијању и спречавању прерастања у сложеније облике. Са развојем међународних економских и других веза, организовани криминалитет добија нове појавне облике, уз коришћење разних метода и средстава.

Примери из најразвијенијих земаља показују да слабљење или уништење најмоћнијих криминалних организација не доводи до слабљења, а још мање до потпуног сузбијања одређених облика организованог криминалитета, јер друге криминалне групације добијају своју шансу и заузимају “упражњено” место. Међутим, успостављањем “правне државе” у земљама које пролазе процес транзиције, те деловањем органа откривања, кривичног гоњења и пресуђивања, организовани криминалитет се може “држати под контролом”. Правна држава је ипак у стању да све облике организованог криминалитета, одговарајућом законском регулативом и

савесним радом надлежних органа сведе на најмању могућу меру, односно у друштвено прихватљиве оквиру.

Bojan Teofilovic

ORGANIZED CRIME AS A THREAT TO SECURITY OF TRANSITIONAL STATES

Summary

In recent years there is noted an increase of problems related to internal and international security. An increased number of emergence of „old“ and new security problems, and before else their emergence in the states in transitional or post-transitional processes, is mainly a consequence of structural crisis in modern society (modern world) and in new international circumstances and relations in which there has become evident a drastic increase of organized crime. New models of imperilment of security are a threat to global security in the way that by their existence and negative activity they imperil social security in general. Also these new models of imperilment of security provide for emergence and duration of other imperiling models and for possibility that in future there will be developed even more dangerous models of imperilment of security on both national and international level.

Key Words: organized crime, threath, security, transition, suppression

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић Ж., Шкулић М., *Криминалистика*, Досије, Београд, 2002.
- Ангелски М., „Во борба против организираниот криминалитет е потребен поорганизиран научно-стручен пристап”, *Годишник на Факултетот на безбедност*, Скопје 2002.
- Arnaudovski, „Меѓусловност и меѓузацисност на тероризмот и организираниот криминалитет”, *Годишник на Факултетот на безбедност*, Скопје, 2002.
- Цотић Д., „Меѓународне препоруке и национална искуства у борби против корупције”, *Привредни криминал и корупција*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001.
- Dobovšek B., *Organizovani kriminal*, Založba Unigraf, Ljubljana 1997.

- Фатић А., “Неконвенционалне претње безбедности у савременим међународним односима”
- Fulkrug M., „Moglichkeiten und Grenzen der Bekämpfung Organisierter kriminalität”, *Die Polizei*, Wisbaden, br. 2/88.
- Hignett K., „Hungary takes on the mafia“, *Janes intelligence review*, vol. no. 1, 2001.
- Zalisko N., “ Russian organized crime”, The foundation for trafficking, *Police*, Bubit Publishing Company, Redondo Bendt, 2000.
- Kaiser Gunteher., *Kriminologie*, J. Auflage, C.F. Mueller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1993.
- Карклінс Р., *Систем ме је натерао*, ОЕБС Мисија у Србији, Београд, 2005.
- Kinney J.C., *Constructed Tipology and social Theory*, New York, 1996.
- Ковач. М., *Стратегијска и доктринарна документа националне безбедности - теоријске основе*, Свет књиге, Београд 2003.
- Коупленд Г., „Корупција у законодавним телима и извршавање кључних парламентарних функција”, Реферат поднет на VII Конференцији за борбу против корупције, Пекинг 1995.
- Madilak J., „Organizovana zločnnost-realna hrozba pre slovensku republiku”, *Pravo u tranziciji*, Pravni fakultet u Beogradu, 1999.
- Masnjak B., Kaselj Ž., *Sprečavanje pranja novca*, MUP Republike Hrvatske, Zagreb, 1998.
- Mc Clure G., „The Role of Interpol in finghing organized crime”, *Interpol*, br. 481, 2000.
- Rosman E., *Transhenlexecen der kriminologie*, Hamburg, 1974.
- Стајић Љ., Мијалковић С., Зборник радова, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004.
- Schneider H.H., *Kriminologie*, Berlin, New York, 1972.
- Tanzi V., *Corruption arovud the world*, 1988.
- Taft D., *Criminology*, the Maecnilton Company, New York, 1996.
- Vens D., *Organised Payment Card Crime*, Међународна коференција о сарадњи у борби против организованог криминалитета кредитним картицама, London, 1996.
- Шкулић. М., *Организовани криминалитет*, Досије, Београд 2003.

Овај рад је примљен 10. октобра 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 3. децембра 2012. године.